

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR SHE'RIYATIDA AKS ETGAN DUNYOQARASH

Sotvoldiyeva Nodirabegim

Jamoat xavfsizligi Universiteti 2-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7953983>

Annotatsiya. Ushbu maqolada shu haqidakim Bobur she'riyatida ma'shuqaning tashqi qiyofasini gavdalantirishga bag'ishlangan bir qator tasvirlar ijodkorning dunyo go'zalligini, yor go'zalligini, insoniy go'zallikni yaqindan his qila olganligini, u orqali zavqlanishi va ta'sirlanishi natijasida ijodkorda butun zamona va hayotni shunday go'zal hamda betakror ko'rish havasi, orzusi tug'ilganini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: "Boburnoma", "Mubayyin", "Xatti Boburiy", tarix, adabiyot, geografiya, etnografiya, iboralar, Adabiy muhit, Bobur adabiy muhiti, Buyuk boburiylar saltanati, Hindistondagi turkiy adabiyot, ikki tillilik, adabiy-tarixiy manbalar.

WORLDVIEW REFLECTED IN THE POETRY OF ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BABUR

Abstract. In this article, a series of images dedicated to the embodiment of the lover's appearance in Babur's poetry show that the creator was able to feel the beauty of the world, the beauty of the land, and human beauty closely, and as a result of enjoying and being affected by it, the creator has the whole. It shows that the desire and desire to see the time and life in such a beautiful and unique way was born.

Key words: "Boburnoma", "Mubayyin", "Hatti Baburi", history, literature, geography, ethnography, expressions, literary environment, Babur's literary environment, the Great Babur dynasty, Turkish literature in India, bilingualism, literary-historical sources.

МИРОВОЗЗРЕНИЕ, ОТРАЖЕННОЕ В ПОЭЗИИ ЗАХИРИДДИНА МУХАММАДА БАБУРА

Аннотация. В данной статье серия образов, посвященных воплощению образа влюбленного в поэзии Бабура, показывает, что творец смог близко ощутить красоту мира, красоту земли, красоту человека, в результате наслаждаясь и находясь под его влиянием, это показывает, что у творца есть желание и мечта увидеть все время и жизнь в таком прекрасном и неповторимом виде.

Ключевые слова: «Бобурнома», «Мубайин», «Хатти Бабури», история, литература, география, этнография, выражения, литературная среда, литературная среда Бабура, Великая династия Бабура, тюркская литература в Индии, двуязычие, литературно-исторические источники.

Kirish: Zahiriddin Muhammad Bobur qilgan ijodiy merosining eng muxim va eng yirigi O'rta Osiyo, Afg'oniston, Hindiston va Eron xalqlari tarixi, geografiyasi, etnografiyasiga oid nodir va qimmatli ma'lumotlarni o'z ichiga olgan v o'sha davr o'zbek klassik adabiyoti va adabiy tilining yorqin namunasi bo'lgan —Boburnoma asaridir. Bu asar mazmunining rang-barangligi, bir jahon materiyalni o'z ichiga olganligi bilan, til va uslubning go'zalligi bilan XVIII, ayniqsa XIX asr sharqshunos olimlarning diqqatini o'ziga tortgan va uning turli qo'lyo'z nushalari izlana boshlangan va g'arb tillariga tarjima qilishga kirishilgan edi. Asarning asli nomi —Boburiya bo'lsada, uni —Voqeanoma, —Tuzuki Boburiy, —Voqeoti Boburiy, deb atadilar, keyinchalik —Boburnoma degan nom bilan mashhur bo'lib ketdi.

“Bobur g‘azallarida yorning lutfu inoyatidan mamnunlik, beqiyos go‘zalligini tomosha qilib lazzatlanish, yor vaslini e‘zozlash tuyg‘ulari alohida o‘rin egallaydi. Garchi bu mazmundagi she‘rlarda ham an‘anaviy shikoyat ohanglari eshitilib tursa-da, lirik qahramon hasratomuz ifodalar emas, balki sevgi va go‘zallikni kuylovchi navolar orqali o‘z yorini ulug‘lab boshiga ko‘taradi”

Asosiy qism: Bobur o‘zbek adabiyotining Navoiydan keying buyuk siymosi hisoblanadi. Uning ijodini esa g‘azal janrisiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Bu o‘rinda oshiqona g‘azallar, alohida, ahamiyatga ega. Oshiqona g‘azallarining aksariyati ta‘rif-tavsif tarzidagi g‘azallardir. Ularda ma‘shuqaning qiyossiz go‘zalligi o‘ziga xos badiiy timsollar vositasida tasvirlanadi. Bu borada Boburning yuqorida keltirilgan g‘azali yorqin misol bo‘la oladi. Matlada ma‘shuqaning lab ustidagi mayin tuklari binafshaga, yanog‘i lolaga, zulfi rayhon kabi bir qator xushbo‘y gullarga o‘xshatiladi. Buning isboti tariqasida matlanning ikkinchi misrasida ma‘shuqaning yuzi bahoriy husnda ajoyib guliston deya ko‘rsatiladi. Ikkinchi va uchinchi baytda ham ma‘shuqaning ta‘rifiga bag‘ishlanib, uning yuzi, qaddi, labi, qoshi, ko‘zini ta‘riflashda ajoyib o‘xshatishlar keltiriladi. To‘rtinchi va beshinchi baytda esa oshiq ma‘shuqasiga murojat qilmoqchiligini, ammo imkonsizligini aytganday bo‘ladi. Oltinchi bayt ma‘shuqaning husnini ta‘riflashdagi so‘ng bayt bo‘lib, bu baytda oshiq ma‘shuqasini qay til bilan vasf qilishni bilmay, aqli hayratda ekanligini bildiradi. Maqtada oshiq Boburga murojaat etib ma‘shuqaning jafolaridan hech qanday chora yo‘qligini, ma‘shuqasining unga sultonligini aytadi. Ushbu g‘azalning ajoyib xususiyati shundaki, shoir g‘azalning biror baytida oshiq yoki ma‘shuqa jumlasini keltirmaydi. Uni turli o‘xshatishlar va ta‘riflar orqali o‘quvchiga yetkazadi.

Yuzida ul labi xandon ko‘rinur,
Sutga ko‘p boqsa, bale, qon ko‘rinur.
Xatti mushkinmudurur gul yuzida,
Yo suman ustida rayhon ko‘rinur.

Bu yerda Bobur ma‘shuqasining chehrasini yoritmoqchi bo‘lib labini xandon, labi ustidagi mayin tukchalarni esa mushkka o‘xshatadi.

O‘zbek adabiy tili tarixida esa bu murakkab, ayni paytda jiddiy masala dastlab Zahiriddin Muhammad Bobur e‘tiborini tortdi. U o‘zbek tilidagi nutq tovushlari bilan yozuv usulidagi nomuttanosiblikni sezib, mavjud alifboni isloh qilishga kirishadi va 1503-1504 yillarini ko‘zda tutib, —Ushbu mahallarda Boburiy xatni ixtiro qildiml, deb yozadi. Bobur ixtiro qilgan bu yozuv turkiy xalqlar tillariaga mos alifbo qidiruv yo‘lidagi katta jasorat edi. Bobur yozuvida hech bir harf nuqta bilan yozilmagani, soddaligi va qulayligi bilan iste‘moldagi alifboga nisbatan ancha afzalliklarga ega edi. Bu, birinchidan, Boburning yetuk tilshunos olim sifatida nafaqat so‘ga, balki har bir tovushga jiddiy e‘tibor berib, unga ilmiy nuqtai nazardan yondashganligini ko‘rsatadi. Ikkinchidan, o‘zbek tili imlosining hozirgi ahvoliga nazar tashlaydigan bo‘lsak, masalaning mohiyati yanada chuqurroq ochiladi. Chunki o‘zbek tili imlosi turkiy tillar ichida eng g‘aribi. Tildagi nutq tovushlarini to‘liq ifodalay olmaydi.

Xulosa: Umuman, Bobur she‘riyati o‘zining janr xususiyatlari, mavzu doirasi bilan o‘zbek adabiyotining nodir namunalari qatoridan faxrli o‘rin egallaydi. Ulardagi hayot va insonni qadrlash, go‘zallikdan bahramand bo‘lishga intilish haqida oshiq zamiriga yashiringan lirik qahramon – Boburning shaxsiy qarashlari orqali bilib olamiz. Shuning uchun ham Bobur she‘riyatini ul zot yashab o‘tgan murakkab davrning o‘ziga xos badiiy ko‘zgusi deyish mumkin.

REFERENCES

1. V.Zohidov. Bobirning faoliyati va ilmiy-adabiy merosi haqida. Kitobda: Bobir. Bobirnoma. -T.:1960;
2. Azimdjanova S. Indiyский divan Babura. T.: Fan, 1966.
3. X.Nazarova."Boburnoma" tilining sintaktik qurilishi. Dokt. diss. — T.: 1980;
4. Stebleva I.V. Semantika gazeley Babura. — M.: 1983.
5. H.Qudratullaev. Boburning adabiy-estetik qarashlari. -T.: Fan, 1983;
6. S.Hasanov. Boburning „Risolayi aruz— asari. -T.:1986;
7. Xayriddin Sulton. Boburiynoma. -T.:1996;
8. G‘aybulloh as-Salom, N.Otajon. Jahongashta „Boburnoma—. — T.:1996;